

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ВВЕДЕННЯ В ЮРИДИЧНУ СПЕЦІАЛЬНОСТЬ	8
Глава I. Теорія держави і права, як юридична наука та навчальна дисципліна. Виникнення держави і права	11
§ 1. Поняття, предмет і методи теорії держави і права.	11
§ 2. Функції теорії держави і права.	13
§ 3. Місце теорії держави і права в системі правових наук	15
§ 4. Розвиток науки теорії держави і права в Україні	16
§ 5. Основні закономірності виникнення держави і права.	18
§ 6. Особливості формування державно-правових інститутів у різних народів	23
§ 7. Різноманітні теорії виникнення держави	24
§ 8. Риси, що відрізняють державну організацію від організації влади первісного суспільства	26
§ 9. Характерні ознаки, що відрізняють право від соціальних норм первісного суспільства	26
§ 10. Роль держави і права в організації суспільства і здійсненні політичної влади	27
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	31
Глава II. Історія розвитку держави і права в Україні	35
§ 1. Предмет, методи і завдання історії держави і права.	35
§ 2. Держава і право на території Північного Причорномор'я і Приазов'я	37
§ 3. Держава і право Київської Русі	42
§ 4. Держава і право в період входження українських земель до різних європейських держав.	49
§ 5. Держава і право козацької доби і гетьманщини в Україні	57
§ 6. Державно-правовий лад українських земель у складі Російської імперії.	60
§ 7. Держава і право на території Західної України	62
§ 8. Держава і право Української Народної Республіки (УНР)	63

§ 9. Держава і право Української Радянської Соціалістичної Республіки	65
§ 10. Держава і право в незалежній Україні.	66
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	<i>71</i>

Глава III. Основи теорії держави. Громадянське суспільство та права держава 74

§ 1. Основні сучасні концепції держави	74
§ 2. Поняття та ознаки держави	78
§ 3. Поняття та види функцій держави, форми та методи їх здійснення.	81
§ 4. Поняття та елементи форми держави	86
§ 5. Поняття механізму держави. Державний апарат та його місце в механізмі держави	91
§ 6. Державні органи України	93
§ 7. Поняття та ознаки громадянського суспільства і правової держави	94
§ 8. Ідеї розвитку концепції громадянського суспільства і правової держави.	98
§ 9. Основні напрями формування громадянського суспільства і правової держави в Україні	103
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	<i>107</i>

Глава IV. Основи теорії права 114

§ 1. Система соціальних норм і місце та роль права в цій системі.	114
§ 2. Поняття права та його ознаки	116
§ 3. Функції і принципи права	118
§ 4. Поняття системи права як внутрішньої його організації	122
§ 5. Характеристика джерел права як зовнішньої форми його виразу	127
§ 6. Правотворення як процес самоорганізації права	130
§ 7. Реалізація норм права: загальна характеристика	132
§ 8. Правові відносини.	138
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	<i>140</i>

Глава V. Основи правової поведінки та юридичної відповідальності 146

§ 1. Правове мислення та його значення для правової поведінки	146
§ 2. Поняття правової поведінки	147
§ 3. Правомірна поведінка.	149

§ 4. Правопорушення: поняття, причини і види	150
§ 5. Склад правопорушення та його ознаки	152
§ 6. Поняття і ознаки юридичної відповідальності	153
§ 7. Принципи, види, функцій та мета юридичної відповідальності	156
§ 8. Підстави для притягнення до юридичної відповідальності та звільнення від неї	158
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань</i>	<i>160</i>

Глава VI. Основи законності, правопорядку, суспільного порядку, дисципліни, правосвідомості, правової культури та правового виховання.

Правове регулювання та його механізм

§ 1. Поняття і принципи законності	163
§ 2. Поняття і ознаки правопорядку, суспільного і громадського порядку та дисципліни	165
§ 3. Гарантії законності, правопорядку та суспільного порядку	166
§ 4. Поняття і види правосвідомості та правової культури	169
§ 5. Правове виховання як засіб підвищення рівня правосвідомості та правової культури	174
§ 6. Форми правового виховання	175
§ 7. Самовиховання як важлива форма правового виховання	176
§ 8. Поняття, предмет, метод, типи та види правового регулювання	177
§ 9. Механізм правового регулювання	180
§ 10. Ефективність правового регулювання суспільних відносин	181
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань</i>	<i>182</i>

Висновок 186

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 189

ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі! Пропоную для використання навчальний посібник з основ правових знань, який було підготовлено за навчальною програмою для студентів, що вивчають право в навчальних закладах не юридичного профілю. Юридичний матеріал, що знаходиться в посібнику допоможе сформувати відповідний рівень правової свідомості та правової культури, що дозволить орієнтуватися в суспільних відносинах, учасником яких є держава і які регулюються та охороняються правом, діяти відповідно до правових норм в вашому повсякденному житті.

Сьогодні будь-яка свідома людина розуміє актуальність та значущість побудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Революція гідності, що відбулася в Україні наприкінці 2013 та на початку 2014 рр. показала на прямки побудови громадянського суспільства та правової держави. Такий зв'язок суспільства, держави і права передбачає необхідність формування нового, вищого рівня правової свідомості та правової культури у населення України.

Отже, в сучасних умовах великого значення набуває правове виховання, адже без глибоких знань права та законодавства, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, еволюційний та ефективний розвиток жодного суспільства стає не можливим.

Підвищення рівня правових знань у населення України можливе лише за умови системного та повсякденного, професійно організованого правового виховання, що здійснюється з використанням усіх його форм, у тому числі й за допомогою найновішої та досконалої юридичної літератури.

До того ж особливої актуальності юридична освіта набуває з огляду на проведення реформ в нашій країні, включаючи і конституційно-правову реформу в процесі якої планується прийняття багатьох нових законів, створення ефективної національної правової системи, що дасть змогу Україні інтегруватися в Європейське правове поле, сформу-

вати ефективні інститути громадянського суспільства та побудувати дійсно демократичну, соціальну, правову державу. Реалізація цих та інших завдань передбачає потребу формування у населення країни високого рівня правових знань, умінь та навичок.

Навчальний посібник базується на чинному законодавстві України, практиці його застосування та новітніх наукових джерелах. Він розрахований, насамперед, на учнів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій та інших навчальних закладів, які оволодівають юридичними знаннями в межах діючих у системі Міністерства освіти і науки України програм з основ правознавства, а також на студентів, які вивчають право в неюридичних вищих навчальних закладах та викладачів загальноосвітніх шкіл. Посібник буде корисним і для аспірантів, докторантів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів.

У перспективі планується підготувати і видати навчальні посібники з основ публічного і приватного права та з основ судової, правоохоронної і правозахисної діяльності.

Автор сподівається, що читачі й науковці висловлять свої пропозиції щодо вдосконалення навчального посібника. Зауваження і побажання просимо надсилати за адресою: м. Київ, вул. Кудряшова, 8, кафедра загально-правових дисциплін, навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ.